

Định vị hướng đi mới cho nông nghiệp ĐBSCL

Thứ bảy, 20/08/2016 16 giờ 14 GMT+0

*** NHÓM PV KINH TẾ**

Bài 2: "RÀO CẢN" TRONG PHÁT TRIỂN

Nhiều ý kiến cho rằng, an ninh lương thực đang đặt ra bài toán khó cho sự phát triển của ĐBSCL. Ngành nông nghiệp ĐBSCL lúng túng trước chuyển đổi cơ cấu của ngành, trong khi các bất cập của quá trình phát triển đã và đang xuất hiện.

CHUYỂN DỊCH CƠ CẤU NỘI NGÀNH CHẬM

GS.TS Bùi Chí Bửu, Viện Khoa học kỹ thuật nông nghiệp Miền Nam, nêu ra thực trạng trong chuyển dịch cơ cấu nông nghiệp ĐBSCL, lúa gạo vẫn là ngành sản xuất chính, tỷ lệ cây màu trong lương thực chiếm 5%-7% diện tích gieo trồng (trung bình cả nước là 15%), chăn nuôi chiếm 10-13% giá trị nông nghiệp (cả nước 27-30%). Với việc độc canh cây lúa như một nhiệm vụ để giữ vững an ninh lương thực quốc gia đang là bài toán khó cho phát triển ĐBSCL. Diện tích đất lúa chuyển đổi mục đích sử dụng 60.000 ha/năm (giảm 1,5%/năm) sang cây trồng khác, hoặc nuôi thủy sản nhưng tiến hành rất chậm.

Thời gian qua, ĐBSCL chuyển dịch cơ cấu nông nghiệp còn chậm, chủ yếu là độc canh cây lúa (ảnh: Nông dân làm đất chuẩn bị sạ lúa).

Ảnh: ANH KHOA

Thống kê của Phân viện Quy hoạch và Thiết kế nông nghiệp Miền Nam (Viện Quy hoạch và Thiết kế nông nghiệp, Bộ NN&PTNT), năm 2015, diện tích rau

màu toàn vùng đạt 473.300ha, tăng 59.700ha so với năm 2010, tăng 10.000-12.000ha/năm (bắp tăng 400ha; rau tăng 21.600ha...). Hằng năm, Việt Nam phải nhập trên 2 triệu tấn bắp, trên 2,4 triệu tấn khô dầu và 600.000 tấn hạt đậu nành, tổng ngoại tệ cho nhập khẩu tương đương kim ngạch xuất khẩu gạo. Trong khi chuyển đổi rau màu trên đất lúa kém hiệu quả đến nay chưa đạt 100.000ha; hoặc với mô hình lúa- màu, lợi nhuận 50-60 triệu đồng/ha, gấp đôi so với trồng lúa, dù chuyển đổi được 112.000ha sản xuất lúa vụ xuân- hè sang các loại cây trồng: bắp, đậu nành, thanh long, mè, ớt, khóm,... nhưng khó nhân rộng, do chi phí đầu tư cao so với độc canh cây lúa. Đối với cây ăn trái, diện tích toàn vùng 307.100ha, tăng 21.300ha so với 2010; phân bố chủ yếu ở 8 địa phương ven sông Tiền, sông Hậu (Tiền Giang 70.400ha, Vĩnh Long 41.500ha, Hậu Giang 29.100ha, Sóc Trăng 28.100ha, Bến Tre 27.700ha, Đồng Tháp 22.900ha, Trà Vinh 17.600ha, TP Cần Thơ 14.700ha), diện tích phân tán nên khó hình thành vùng nguyên liệu lớn. Còn diện tích nuôi thủy sản năm 2015 tăng 22.500 ha so với năm 2010 (đạt khoảng 756.000 ha) nhưng chủ yếu tăng ở đối tượng nuôi mặn- lợ. Nhưng, chất lượng con giống không đảm bảo, hạ tầng kỹ thuật chưa được đầu tư bài bản; thiếu vắng những mô hình liên kết thực thụ giữa nông dân- doanh nghiệp (DN) cũng không khuyến khích nông dân đầu tư.

Tiến sĩ Nguyễn Trọng Uyên, Phân viện Quy hoạch và Thiết kế nông nghiệp Miền Nam cho biết: Việc chuyển đổi rau, màu trên đất lúa tuy đã có chủ trương, nhưng công tác quy hoạch, kế hoạch và giải pháp tiêu thụ của địa phương chưa cụ thể, hệ thống thủy lợi chủ yếu là phục vụ trồng lúa, nên không đáp ứng được yêu cầu tưới cho cây trồng cạn. Trồng lúa tuy cho hiệu quả thấp, nhưng vẫn tiêu thụ được, trong khi giá thành sản xuất đậu nành, bắp cao, giá bán thấp và phải cạnh tranh với sản phẩm nhập khẩu cũng khó khuyến khích nông dân chuyển đổi; quy mô chuyển đổi nhỏ lẻ, DN khó tổ chức thu mua sản phẩm. Diện tích nuôi thủy sản nước mặn- lợ tăng nhưng chủ yếu chuyển đổi từ đất rừng sản xuất, một số khu vực chuyển đổi từ chuyên tôm sang tôm- lúa còn thiếu tập trung và chưa ổn định; liên kết tiêu thụ sản phẩm thiếu vững chắc; hạ tầng hầu như chưa có hệ thống cấp và thoát nước riêng biệt, nguy cơ dịch bệnh, ô nhiễm môi trường cao; quản lý và điều tiết nguồn nước ở một số khu vực còn khó khăn do tranh chấp mặn-ngọt... Những bất cập này đã và đang hiện hữu, nếu không giải quyết tốt sẽ rất khó đẩy nhanh quá trình tái cơ cấu nông nghiệp.

KHÓ TĂNG THU NHẬP CHO NÔNG DÂN

Tháng 5-2009, trong hội nghị "An ninh lương thực" tổ chức tại TP Cần Thơ, các nhà khoa học đã giả định: Diện tích lúa giảm 1%/năm, năng suất tăng 2,5%/năm và diện tích giảm này được chuyển sang trồng rau, màu, cây ăn trái, thủy sản thì đến năm 2020 vẫn đảm bảo an ninh lương thực quốc gia, nhưng khó đạt kế hoạch xuất khẩu gạo (6-7 triệu tấn/năm). Nhưng nếu cố đạt sản lượng xuất khẩu thì khó mà tăng thu nhập và thiếu công bằng đối với người trồng lúa. Chính sách của Việt Nam vẫn phải giữ 3,8 triệu ha đất trồng lúa trong nhiều năm tới (ĐBSCL khoảng 1,7 triệu ha) trong khi năng suất lúa không tăng. Năm 2015, diện tích gieo trồng

lúa cả năm tại ĐBSCL đạt trên 4,3 triệu ha, tăng gần 360.000 ha so với năm 2010, nhưng sản lượng lúa chỉ tăng 4,1 triệu tấn (đạt 25,7 triệu tấn) so với năm 2010. Các nhà khoa học ngành nông nghiệp cho rằng, sản lượng lúa toàn vùng chỉ tăng khiêm tốn, trong khi chỉ số giá bán lúa giảm 3-4%, chỉ số giá bán nguyên liệu, vật liệu nông nghiệp tăng trên 10% thì khó mà tăng thu nhập nếu chỉ độc canh cây lúa. Đó là chưa nói đến các đối thủ xuất khẩu gạo của Việt Nam như: Thái Lan, Ấn Độ, Myanmar sẽ đẩy cuộc cạnh tranh gay gắt hơn trong thời gian tới.

Theo bà Lê Thị Ngọc Diệp, ngụ ấp Trường Thọ 1, xã Trường Xuân, huyện Thới Lai, TP Cần Thơ, thu nhập từ lúa đạt cao lắm chỉ khoảng 50-70 triệu đồng/ha/3 vụ sản xuất. "Trước đây, gia đình tôi có 20 công lúa nhưng làm quanh năm cũng không có dư. Sau đó, tôi chuyển 10 công lúa sang trồng chuối và tận dụng các ao mương để trồng sen, thu nhập tăng hơn gấp đôi so với lúa. Nhưng rồi vườn chuối bị lão, hiệu quả không cao nữa, tôi chuyển sang trồng xoài cát Hòa Lộc được 3 năm nay, xoài đang phát triển tốt, nếu giá khoảng 30.000 đồng/kg, có thể cho thu nhập 300-400 triệu đồng/ha/năm"- bà Diệp nói. Tuy nhiên, không phải nông dân nào cũng chuyển đổi cơ cấu cây trồng thành công như bà Diệp, mà đa phần gặp rất nhiều khó khăn khi chuyển đổi.

Thực tế chứng minh, từ sau năm 2011, tăng trưởng khu vực I (nông-lâm-thủy sản) của toàn vùng đạt dưới 5%/năm, đến năm 2015 chỉ tăng 3% và trong 6 tháng đầu năm tăng trưởng âm. Các nhà khoa học ngành nông nghiệp khẳng định giá trị sản xuất/ha nông nghiệp không cao, nên nông dân vẫn nghèo, dù nông dân trồng lúa tạo ra năng suất lúa vào nhóm cao sản và xuất khẩu gạo tốp đầu thế giới. Như tỉnh An Giang luôn là địa phương dẫn đầu về sản lượng lúa, cá tra,... của cả nước nhưng theo Sở NN&PTNT tỉnh này, giá trị sản phẩm trồng trọt trên 1ha đạt 120 triệu đồng/năm 2015, tăng 13 triệu đồng so với 2014; giá trị sản xuất nông nghiệp trên 1ha đất nông nghiệp đạt 145 triệu đồng/năm 2015, tăng 16 triệu đồng so với năm 2014. Song, thu nhập bình quân đầu người dân nông thôn đạt 28,25 triệu đồng/năm 2015, chỉ tăng 3,02 triệu đồng so với 2014. Bức tranh nông nghiệp ĐBSCL đang thể hiện một nền kinh tế hộ tiểu nông, công nghệ lạc hậu, nông hộ nhỏ, khó tiếp cận thông tin thị trường và chịu nhiều thua thiệt trong nền kinh tế thị trường. Theo Thạc sĩ Trần Thị Ngọc Huân, Viện Lúa ĐBSCL, do trình độ không đồng đều nên tiếp thu tiến bộ kỹ thuật của nhiều nông dân còn hạn chế. Mặt khác, việc đầu tư cho nông nghiệp gặp rất nhiều rủi ro, nên ít DN đầu tư trọn gói từ sản xuất đến tiêu thụ sản phẩm. Cơ sở hạ tầng vùng ĐBSCL chưa đồng bộ, DN gặp khó trong thu mua lúa trực tiếp từ nông dân, phải vận chuyển qua nhiều công đoạn làm giá nhập kho cao

"Phần lớn nông sản của Việt Nam đắt tiền hơn các nước có cùng điều kiện sản xuất tương đồng, nhưng chất lượng kém hơn, khối lượng không đảm bảo. Nông dân cá thể, nghèo hoặc không nắm kỹ thuật GAP sẽ không được hưởng lợi của hội nhập. Có thể gạo, đường, trái cây... sẽ thua trên sân nhà"- GS.TS Võ Tòng Xuân, Hiệu trưởng Trường Đại học Nam Cần Thơ.

hơn giá thương lái bán cho DN. DN hoạt động trong lĩnh vực nông nghiệp đã ít, lại khó tìm DN có tâm huyết và biết chia sẻ khó khăn, lợi nhuận với người trồng lúa.

Kết quả nghiên cứu của Viện Chính sách và Phát triển nông nghiệp (Bộ NN&PTNT) năm 2016, cho thấy có ba điểm nghẽn của DN nông nghiệp cần tháo gỡ. Đó là: thiếu đất cho vùng nguyên liệu, khu chế biến (50%); 65,5% doanh DN cho rằng cơ chế tài chính hiện nay là yếu tố cản trở hoạt động của họ; có tới 56,9% DN nông nghiệp gặp khó về tiếp cận đầu vào và 72% gặp khó khăn trong bán sản phẩm. Ông Lưu Minh Đức, Chủ DN tư nhân Trung Thạnh, TP Cần Thơ, cho biết: "DN xuất khẩu gạo rất quan tâm việc liên kết với nông dân trong xây dựng "cánh đồng lớn" để có vùng nguyên liệu lúa gạo chất lượng ổn định. Song, thực tế DN gặp rất khó khăn trong việc mở rộng quy mô do thiếu vốn và khó tiếp cận các nguồn vốn vay ưu đãi vì thủ tục còn phiền hà". Điều này cũng ảnh hưởng đến chi phí sản xuất, sức cạnh tranh của sản phẩm và nông dân khó có lợi nhuận cao. Ông Nguyễn Văn Nhanh, ngụ xã Hưng Khánh Trung A, huyện Mỏ Cày Bắc, tỉnh Bến Tre, cho biết: "Hiện xã còn rất ít diện tích trồng lúa, nông dân đã chuyển sang các loại cây trồng vật nuôi khác có hiệu quả hơn, nhất là trồng các loại cây ăn trái. Tuy nhiên, hầu hết các khâu sản xuất đều thủ công, ngoại trừ khâu tưới nước cho vườn cây gần đây một số nhà vườn sử dụng hệ thống phun tưới tự động. Đáng ngại là đầu ra của nhiều loại trái cây vẫn còn bấp bênh, nông dân thường xuyên chặt bỏ để trồng cây khác, nguồn thu chưa ổn định". Thu nhập của nông dân thấp, sản xuất nhiều rủi ro về thị trường, trong khi biến đổi khí hậu, xâm nhập mặn đang ảnh hưởng trực tiếp đến sự phát triển bền vững và sinh kế của người dân.

Bài 3: Thách thức từ biến đổi khí hậu ngày càng khốc liệt